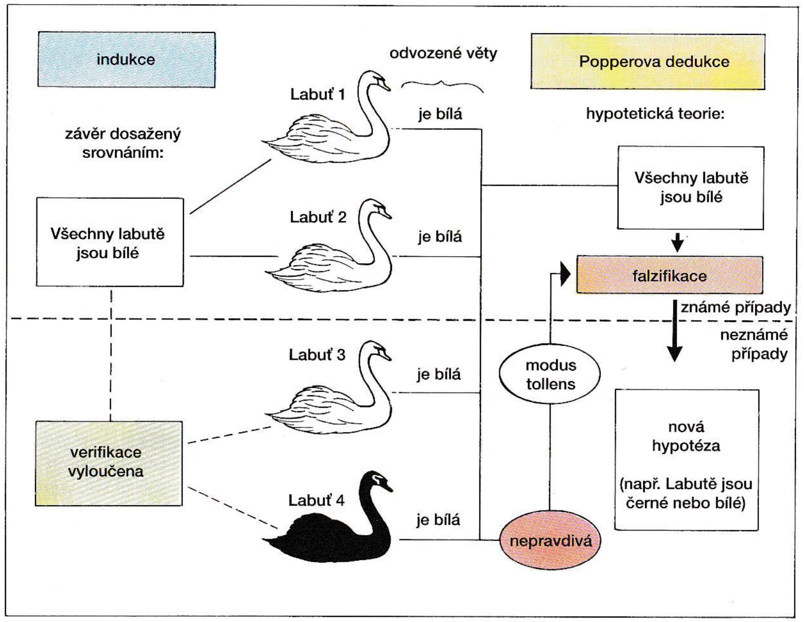

A Indukce a dedukce podle Poppera

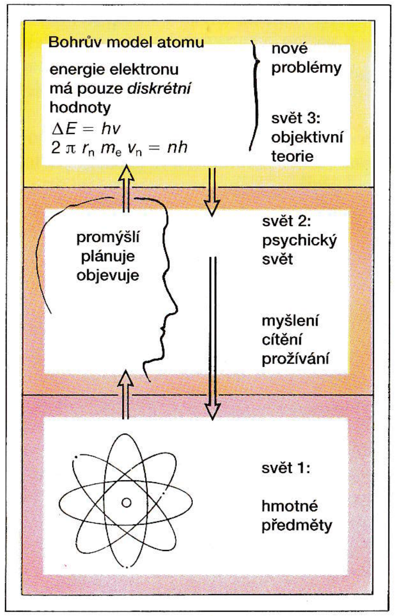

B K Popperovým třem světům

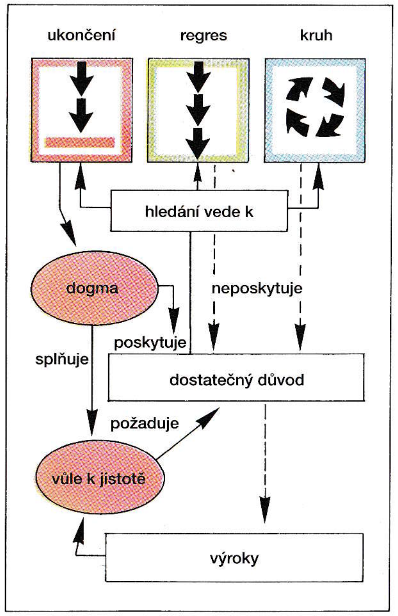

C „Prášilovo trilema" u Alberta

Karl Raimund Popper (1902–1994) je znám především díky svým pracím k **teorii vědy**. Sám se nazývá realistou, který zdravým rozumem (common sense) chápe vnější svět a zákonitosti v něm jako reálně dané. Odmítá proto názor, že věda má uchopit jakoukoli podstatu věcí. Tomuto tzv. *esencialismu* přisuzuje vinu za zaostalost společenských věd oproti vědám přírodním, v nichž vládne metodologický *nominalismus*.

Pro esencialismus je charakteristická otázka:

„Co je pohyb?"

Pro nominalismus:

„Jak se pohybuje planeta?"

Tomu odpovídá esencialistická tendence pracovat s *pojmy*, jejichž smysl se zpřístupňuje v definici. V nominalismu se prověřuje pravdivost *výroků* či *tezí* pomocí odvozování.

Pro *Logiku vědeckého zkoumání* je důležitý POPPERŮV výklad **indukce**. Spolu s HUMEM odmítá možnost usoudit z jakkoli vysokého počtu případů na zákon. Induktivní úsudek není logicky nutný. Oproti tomu deduktivní postup v „modu tollens" je platný:

Pokud z *t* lze odvodit *p* [*p* je důsledkem větného systému *t*] a *p* je nepravdivé, pak je nepravdivé i *t*.

Vymezení přírodních věd a metafyziky tedy nezávisí na induktivním postupu, nýbrž na tom, zda je principiálně možná empirická **falzifikace** (vyvrácení) vět. (obr. A)

Obsah teorie je třeba určit dvojím způsobem:

„logický" obsah je množina všech vět, které lze z teorie odvodit; její informativní obsah je množina vět, které jsou s teorií neslučitelné.

Teorie je tedy tím bohatší, čím více skýtá možností ke kritice a falzifikaci.

Poznávací zisk se podle POPPERA dostavuje podle schématu P1 – PT – OCh – P2.

Problém P1 je objasněn předběžnou teorií PT. Ta je v diskusi nebo při experimentálním ověření podrobena odstranění chyb OCh, při kterém vystane další problém P2.

Veškeré vědění je tedy domněnkové vědění, všechny teorie jsou *hypotézy*. Poznání vždy předchází domněnka, každá zkušenost je „napuštěna teorií". Nikdy se nedosáhne pravdivé teorie, nýbrž teorie se neustále stávají „pravdě podobnějšími".

Toto schéma podle POPPERA dodržuje celá **evoluce**. Darwinismus (str. 189) podle něj není vědecky ověřitelná teorie, nýbrž „metafyzický program zkoumání".

Všechny živé bytosti samovolně produkují řešení problémů, která jsou vystavena selekčnímu tlaku.

Lidé však nemizí zároveň se svými omyly, nýbrž mohou nechat „zemřít" jazykově zformulované hypotézy.

POPPER rozlišuje tři **„světy"**. První tvoří fyzikální realita, druhým je svět našeho vědomí. Hlavními složkami třetího světa jsou problémy a teorie. Ten je nadčasový a vůči našemu myšlení objektivně trvalý, i když je myšlením vytvořen. (obr. B)

Např. číslo je vynález, jímž jsou vytvořeny ***nezávisle*** nové objektivní matematické problémy.

Prostor, v němž lze uskutečnit kritické prověření všech hypotéz, je podle POPPERA dán pouze v **otevřené společnosti**. Tato demokracie zaručuje bezpečí i svobodu. Je ohrožena totalitární tendencí, již POPPER nachází u „falešných proroků" HEGELA a MARXE a především u PLATÓNA. Pro otevřenou společnost cituje POPPER Řeka PERIKLEA:

„I když jen nemnozí dokáží vytyčit a uskutečnit politickou koncepci, přesto jsou všichni schopni ji posoudit."

Hans Albert (nar. 1921) spatřuje v kritickém racionalismu možnou rovnováhu mezi neutralitou pozitivismu a totální angažovaností existenciální filosofie. Filosofii chápe jako

úkol **kritického prověření** náboženství, etiky a politiky.

Ty jsou v důsledku *dogmatu* do značné míry imunní k návrhům na zlepšení; tento stav má odstranit pronikavá kritika ideologie.

Dogma podle ALBERTA vzniká prostřednictvím vůle k *jistotě*. Ta se formuluje v principu dostatečného důvodu, který pro všechny výroky požaduje nejzazší objasnění. Tak vzniká „Prášilovo trilema" (obr. C):

Hledání archimédovského bodu poznání vede ke třem možnostem:

- nekonečnému regresu, který při hledání důvodů sestupuje stále hlouběji,
- logickému kruhu,
- ukončení postupu.

Při ukončení se důvod nalezne v intuici, zkušenosti atd., což ALBERT pokládá za návrat k dogmatu. Dogma slouží ke konzervaci stávajícího stavu. Proti němu ALBERT staví vůli k *projasnění* (Aufklärung):

Je třeba rozvíjet ověřitelné teorie a neustále je kritizovat jakožto provizoria, čímž se přibližíme pravdě.

Cílem je racionální chování člověka při hodnocení a jednání.